

Warszawa, 02. 08. 2022

WRD.5133.1.24.2022.UD

ZAWIADOMIENIE

Działając na podstawie art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840), oraz § 15 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661, ze zm.)

- zawiadamiam o włączeniu karty **ewidencyjnej historycznego zespołu budowlanego Domów Towarowych Centrum – budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „JUNIOR”, położony w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej 104/122**, do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W ramach rozpoznania wartości zabytkowych obiektu MWKZ dokonał jego oględzin, kwerendy archiwalnej oraz analizy stanu zachowania. Zespół budowlany Domów Towarowych Centrum – budynek Domu Towarowego „JUNIOR” został wzniesiony w latach 1965-1969, według projektu Zbigniewa Waclawka z zespołem, pod nadzorem generalnego projektanta „Ściany Wschodniej” Zbigniewa Karpińskiego. Budynek jest częścią założenia składającego się łącznie z 23 budynków, wzniesionych głównie na obszarze pierzei Marszałkowskiej, który to wraz z budową Pałacu Kultury i Nauki w latach 1952-1955, otrzymał status nowego centrum Warszawy.

Przedmiotowa nieruchomość znajduje się w centralnej części Warszawy przy ul. Marszałkowskiej jest jednym z 3 domów towarowych zespołu budowlanego Domów Towarowych Centrum. Budynek „JUNIOR” został wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, jest w pełni podpiwniczony, o trzech piętrach, z dachem płaskim, krytym papą. Budynek o kubistycznej formie od ulicy H. Sienkiewicza, Marszałkowskiej oraz Złotej charakteryzują głębokie podcienia. Zamontowana w 1966 r. dwuwarstwowa szklana elewacja po 1999 r. została wymieniona i przebudowana. Budynek w ostatnich dwóch dekadach modernizowano oraz remontowano, umożliwiając utrzymanie funkcji nowoczesnego charakteru domu towarowego.

Zespół budowlany Domów Towarowych Centrum – w którego skład wpisuje się budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „JUNIOR” stanowi spójny układ przestrzenny o historycznym rodowodzie. Pomimo, iż budynki z zespołu zostały przebudowane, zachowały oryginalne elementy konstrukcyjne m.in. klatek schodowych od strony pasażu pieszego tzw. „Pasażu Wiecha” – elementu komunikacyjnego „Ściany Wschodniej”, czy elementy dekoracyjne typowe dla okresu PRL w architekturze polskiej (okładzina ceramiczna). Przedmiotowy zespół budowlany w założeniu nawiązuje do stylu międzynarodowego końca lat 50. XX w., projektanci jako wzór obrali istniejące zachodnie kompleksy usługowo-biurowo-mieszkalne, należy tu podać m.in. pasaż Lijnbahn w Rotterdamie.

Zdaniem organu historyczny zespół budowlany Domów Towarowych Centrum posiada wartości naukowe (dokumentacyjne) i historyczne. Historia przedmiotowych budynków jest nierozdzielnie

Wysłano w dniu 2022-08-04

Ustano

Podpis

związana z ustanowieniem w latach 50. nowego centrum Warszawy oraz powrotu w formie do architektury (zachodu) utrzymanej w stylu międzynarodowym, po wieloletniej powojennej narzuconej doktrynie socrealizmu. Ta pionierska realizacja Warszawy na stałe wpisała się w rozwój architektury 2 poł. XX w. i jest świadectwem m.in. zastosowania nowoczesnych wizji urbanistycznych oraz technologii.

Ponadto MWKZ zawiadamia, iż w karcie ewidencyjnej przedmiotowego zespołu wskazano jednoznacznie na zakres wprowadzonych przekształceń, zgodnie jednak z definicją historycznego zespołu budowlanego zawarta w art. 3 ust. 13 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840) – jest to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Na podstawie art. 22 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa, a zgodnie z art. 22 pkt. 4 i 5 tejże ustawy, w gminnej ewidencji zabytków (prowadzonej przez organy samorządu terytorialnego w formie kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy) powinny być ujęte zabytki nieruchomości: wpisane do rejestru zabytków, znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji oraz inne zabytki wyznaczone przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zgodnie z art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r., poz. 1333 - ze zm.), w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim/samorządowym konserwatorem zabytków

Artykuł 7 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami uwzględnia również ochronę dla zabytku nieruchomego figurującego w gminnej ewidencji zabytków poprzez ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (linii kolejowej/ lotniska użytku publicznego).

Natomiast zgodnie z § 15 ust. 1 ww. rozporządzenia o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty wojewódzki konserwator zabytków zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem.

MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
prof. dr hab. Jakub Lewicki

Otrzymują:

1. Manhattan Development Sp. z o.o. („Atrium”)
2. Miasto Stołeczne Warszawa

3. WUOZ aa (UD) 2.08.2021. 1h

Do wiadomości:

1. Biuro Stołecznego Konserwatora
2. Urząd Dzielnicy Śródmieście m.st. Warszawy
3. NID (+ karta ewidencyjna zabytku nieruchomego)

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO

1. Nazwa
HISTORYCZNY ZESPÓŁ BUDOWLANY DOMÓW TOWAROWYCH CENTRUM
– BUDYNEK MŁODZIEŻOWEGO DOMU TOWAROWEGO „JUNIOR”

2. Czas powstania
1969 r.

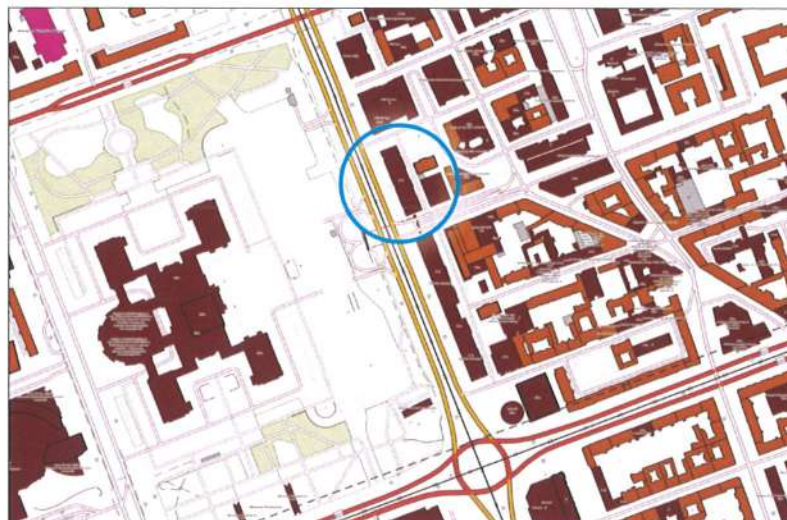
3. Miejscowość
WARSZAWA **2276**
WŁĄCZONO

4. ~~DO WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI~~
ul. Marszałkowska 104/122
nr ewidencyjny działki 41 z obrębu 50310
nr księgi wieczystej **NA 4M/00157806/1**

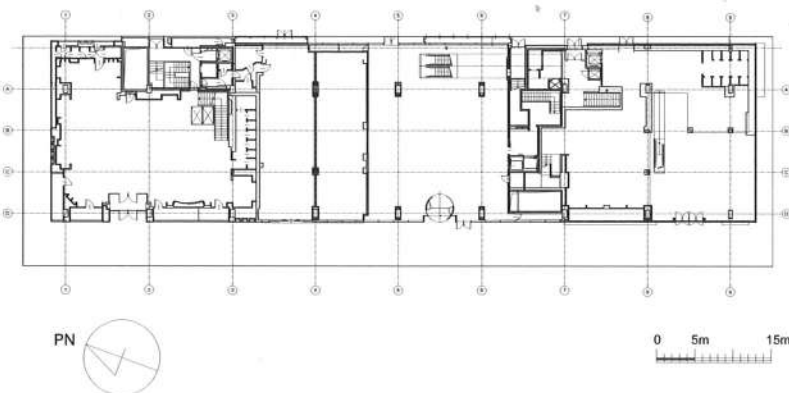
11. Materiały graficzne Sytuacja 1:2000, orientacja 1:10 000, rzuty i przekroje, fotografie

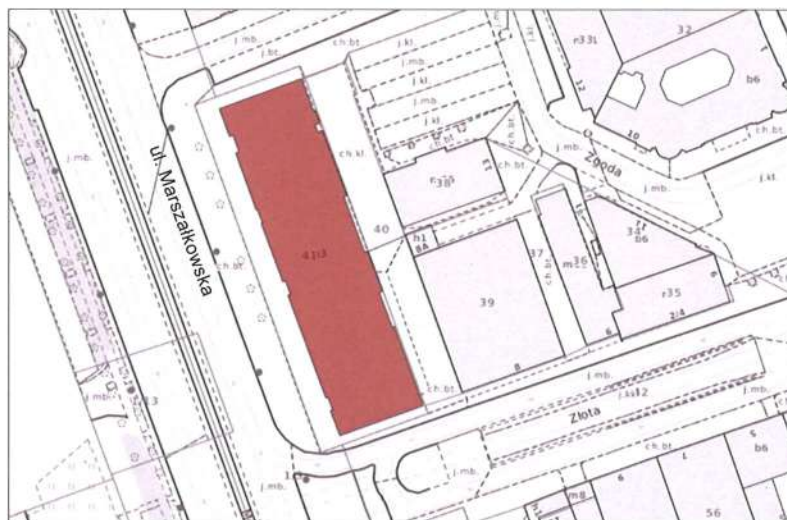
Widok budynku od strony południowej

Topograficzna mapa orientacyjna 1:10000

Rzut parteru

Sytuacja, fragment mapy zasadniczej 1:2000

5. Przynależność administracyjna
województwo Mazowieckie
powiat Warszawa
gmina Warszawa

6. Współrzędne geograficzne
+52° 13' 59.6" +21° 00' 37.4"

7. Właściciel i jego adres
Atrium Poland Real Estate
Management Sp. z o.o.
ul. Ostrobramska 75C
04-175 Warszawa

8. Użytkownik i jego adres
Wielu użytkowników

9. Formy ochrony

10. Stan zachowania
Obiekt zachowany
Szczegóły – patrz pkt. 22.

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

W 1945 r. po zakończeniu II wojny światowej, wschodnia część ul. Marszałkowskiej na odcinku od Al. Jerozolimskich do ul. Świętokrzyskiej była w dużej części zniszczona. Budynki zostały w większości wypalone, nie posiadały stropów, pozostały jedynie wewnętrzne ściany konstrukcyjne oraz elewacje frontowe. W miejscu opisywanego przyszłego domu towarowego „Junior” po wschodniej stronie ul. Marszałkowskiej pomiędzy ulicami Złotą i Sienkiewicza znajdowało się pięć kamienic o numerach od 116 do 122. W 1945 r. tylko jedna z nich (nr 120) była częściowo zachowana i posiadała fragment pokrycia dachowego. Pozostałe były wypalone i posiadały ściany konstrukcyjne, a kamienica pod nr 122 była częściowo wyburzona do ziemi. Na mocy „Dekretu Bieruta” z października 1945 r. skomunalizowano większość gruntów w przedwojennych granicach Warszawy. Dodatkowo ze względów bezpieczeństwa do końca 1946 r. wyburzono do kondygnacji parteru dużą część fasad wypalonych kamienic wzdłuż ulicy i na terenie śródmieścia. Proces ten uniemożliwił odbudowę kamienic w ich pierwotnym, przedwojennym kształcie i utrwalił na następną dekadę wygląd północnej części ulicy Marszałkowskiej tzw. „Parterowa Marszałkowska”. Pozostawione przyziemia oficyn dawnych kamienic zostały zasiedlone (między innymi przez dawnych mieszkańców), a fronty przez nowych i przedwojennych najemców sklepów. Do początku lat 50. XX w. na Marszałkowskiej funkcjonowało dziesiątki sklepów z bogatym asortymentem oraz usługami i gastronomią. W późniejszym okresie władze stopniowo ograniczały wolny handel, a towary sprowadzane także z zagranicy były co raz mniej dostępne. Sklepy prywatne były tolerowane jako uzupełnienie niewydolnej krajowej produkcji i handlu państwowego. Radykalna zmiana przy ul. Marszałkowskiej nastąpiła wraz z budową Pałacu Kultury i Nauki w latach 1952-1955. Dla terenów nowego centrum Warszawy, w tym pierzei ul. Marszałkowskiej od 1945 r. opracowano parę koncepcji i rozstrzygnięto wiele konkursów. Między innymi: w 1945 r. koncepcja odbudowy opracowana przez Macieja Nowickiego na zlecenie BOS (Biura Odbudowy Stolicy) nawiązująca do funkcjonalistycznego planu Voisin w Paryżu autorstwa Le Corbusiera. W 1947 r. zorganizowano konkurs na wysokościowe budynki Spółdzielni Spożywców „Społem” i Państwowego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych „PWUW” przy ul. Marszałkowskiej. W latach 1946-1949 na podstawie projektu Bohdana Laherta przebudowano częściowo zniszczony budynek dawnego towarzystwa „Rosija” przy ul. Marszałkowskiej 124. Budynek ten został potocznie nazwany „Domem pod Sedesami” ze względu na swoją charakterystyczną ceramiczną kratownicę. Był to pierwszy nowy budynek w tej części ul. Marszałkowskiej, który stał się podstawą do wyznaczenia teoretycznej nowej linii zabudowy tej części ulicy. Widoczne jest to w koncepcji z 1948 r. opublikowanej w czasopiśmie *Stolica*. W okresie obowiązującego w Polsce Realizmu Socjalistycznego w latach 1949-1956 przeprowadzono dwa konkursy na zagospodarowanie trzech pierzei placu J. Stalina przed budującym się już wówczas Pałacem Kultury i Nauki. Konkursy przeprowadzone w 1952 i 1954 r. między innymi ze względu na powolne zmiany polityczne (śmierć Józefa Stalina w marcu 1953 r.) nie zostały jednoznacznie rozstrzygnięte i ani nawet w części zrealizowane. W 1958 r. ogłoszono następny konkurs, prowadzony bez ograniczeń na fali politycznej „odwilży” po 1956 r. Projektantom dano dużą swobodę w zakresie form, stylu oraz kompozycji urbanistycznej. Preferowano typowe mieszkania

cd. patrz wkładka 1

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA: obiekt znajduje się w centralnej części Warszawy i centralnej części dzielnicy Śródmieście, przy ul. Marszałkowskiej od strony południowo-zachodniej, ulicami Sienkiewicza od strony północno-zachodniej i Złotej od strony południowo-wschodniej oraz pieszym pasażem od strony północno-wschodniej; posesja na której znajdują się obiekty nie jest ogrodzona; dojazd do obiektu dostępny od strony ul. Marszałkowskiej oraz pasaży pieszego.

MATERIAŁ: ławy i stopy fundamentowe oraz ściany fundamentowe żelbetowe; konstrukcja stalowa, spawana, obetonowana; stropy z żelbetowych, prefabrykowanych płyt panwiowych; ślusarka okienna stalowa / aluminiowa; stolarka i ślusarka drzwiowa drewniana, stalowa lub aluminiowa; pokrycie dachu papa.

KONSTRUKCJA I TECHNIKA:

FUNDAMENTY: obiekt wzniesiony na żelbetowych ławach i stopach fundamentowych oraz żelbetowych ścianach fundamentowych. W kondygnacji piwnic wszystkie ściany konstrukcyjne zewnętrzne i wewnętrzne żelbetowe, monolityczne.

ŚCIANY ZEWNĘTRZNE: w kondygnacji przyziemia i antresoli w większej części przeszklone w ślusarce aluminiowej lub ściany pełne; w kondygnacji I-II piętra ściany przeszklone, 2-warstwowe, ślusarka aluminiowa, nieotwieralna; w kondygnacji III piętra w większości murowane z gazobetonu.

ŚCIANY WEWNĘTRZNE: oryginalne i wtórne, żelbetowe, gazobetonowe oraz wykonane z płyty karton-gips na podkonstrukcji stalowej.

SŁUPY WSPORCZE: w kondygnacji piwnic żelbetowe, monolityczne na siatce konstrukcyjnej 5,40×5,40 m; w kondygnacji parteru, I-III piętra słupy stalowe, obetonowane, na siatce konstrukcyjnej 2-słupowej 16,20×10,80 m.

STROP: nad kondygnacją piwnic strop żelbetowy, monolityczny, grzybkowy; nad kondygnacją parteru, I-III piętra oparty na obetonowanych podciągach i żebrach stalowych, wykonany z prefabrykowanych płyt panwiowych.

KONSTRUKCJA DACHU: nad kondygnacją II piętra wtórnie wykonane warstwy ocieplenia i spadkowe na stropie z żelbetowych płyt panwiowych; nad kondygnacją III piętra stropodach wykonany z prefabrykowanych trójkątnych płyt żelbetowych.

DACH: dachy kryte papą.

PODŁOGI: pierwotnie pokryte w części piwnic lastrykiem, w pomieszczeniach MDT terakotą lub kamieniem, w pomieszczeniach klubu KiP, kawiarni, dancingu i klubu młodzieżowego wykładziną pcw lub dywanową; wtórne podłogi w pomieszczeniach pokryte terakotą, wykładziną pcw lub dywanową.

DRZWI: wtórne wejściowe do budynku, do lokali handlowych i klatek schodowych oraz w pomieszczeniach biurowych socjalnych oraz sanitarnych.

OKNA: 2-powłokowe, wtórne, przeszklone szkłem mlecznym lub przeziernym, o ślusarce aluminiowej o zmienionej konstrukcji i podziałach.

PLAN: wydłużonego prostokąta o wymiarach ok. 23,60×90,20 m o widocznej 2-słupowej siatce konstrukcyjnej.

cd. patrz wkładka 2

14. Kubatura ok. 67000 m ³	15. Powierzchnia użytkowa ok. 12500 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne Budynek handlowy	17. Użytkowanie obecne Budynek handlowy
18. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania) - projekt podstawowy (architektura) z grudnia 1962 r.; nr 2000, w: <i>M. St. Warszawa, Wydział Architektury i Budownictwa dla Dzielnicy Śródmieście</i>, ul. Nowogrodzka 43 - projekt wstępny z kwietnia 1962 r.; nr A/375, w: <i>M. St. Warszawa, Wydział Architektury i Budownictwa dla Dzielnicy Śródmieście</i>, ul. Nowogrodzka 43 - projekt podstawowy neonów DT Centrum, z kwietnia 1969 r.; nr 1985, w: <i>M. St. Warszawa, Wydział Architektury i Budownictwa dla Dzielnicy Śródmieście</i>, ul. Nowogrodzka 43		19. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania) <u>Serwisy internetowe:</u> http://geoportal.gov.pl/ http://mapa.um.warszawa.pl http://ukosne.um.warszawa.pl http://przewodniki.niai.u.pl/sciana-wschodnia-architektura-zbigniewa-karpinskiego/ http://www.wojciechkarpinski.com/zbigniewkarpinski http://audiovis.nac.gov.pl https://www.szukajwarchiwach.gov.pl https://warszawa.fotopolska.eu http://mbc.cyfrowemazowsze.pl https://www.tubylotustalo.pl https://fortepan.hu/ https://wederopbouwrotterdam.nl	
20. Bibliografia - Czasopismo „Architektura” 1954, nr 7-8, Jerzy Gieysztor „Centralny plac Warszawy”, str. 166. http://mbc.cyfrowemazowsze.pl - Czasopismo „Architektura” 1959, nr 5, „Konkurs powszechny SARP i TUP...”, str. 193. http://mbc.cyfrowemazowsze.pl - Czasopismo „Architektura” 1966, nr 8-9, Zbigniew Karpiński „Program handlowo-usługowy strony wschodniej ul.Marszałkowskiej”, str. 324. http://mbc.cyfrowemazowsze.pl - Czasopismo „Architektura” 1970, nr 9, Danuta Marek „Nowe realizacje handlowe na „Stro-nie Wschoniej”, str. 300. http://mbc.cyfrowemazowsze.pl - Jarosław Zieliński, „<i>Realizm Socjalistyczny w Warszawie, urbanistyka i architektura (1949-1956)</i>”, Fundacja Hereditas, Warszawa 2009. - Opracowanie, Jarosław Zieliński, Margerita Szulińska, Jan Szuliński, Pasaż Śródmiejski – Re-prezentacyjna oś ścisłego centrum Warszawy, Część 1; Zarys historii północnego odcinka ul. Marszałkowskiej oraz dziejów tzw. Ściany Wschodniej; Warszawa 2020, <i>opracowanie ze zbiorów Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków</i>.		21. Uwagi	

22. Stan zachowania

Budynek został w większej części przebudowany. Elementy dawnego wystroju oraz podziału wnętrz, zwłaszcza w części przyziemia i antresoli zostały usunięte, przekształcone lub przebudowane. Zachowały się w większej części elementy konstrukcyjne budynku oraz części konstrukcji klatek schodowych zlokalizowanych po stronie wschodniej od strony pasażu pieszego. Przy wejściu do skrajnej północnej klatki schodowej w kondygnacji parteru zachowana została oryginalna okładzina ceramiczna, z zewnątrz wtórnie zamalowana farbą (w kolorze czarno-grafitowym). Przy tej klatce schodowej, na szczycie dachu, powyżej III piętra, zachowane zostało także charakterystyczne żelbetowe zwieńczenie kanału wentylacyjnego (patrz załącznik 20). Od 1999 r. rozpoczęto przebudowę Domu Towarowego, wymieniono i przebudowano elewację zewnętrzną i rozbudowano komunikację pionową przez budowę schodów i wind, wyburzono część antresoli w środkowej części budynku. W 2003 r. zlikwidowano schody zewnętrzne, przesunięto część południowej elewacji w przyziemiu w kierunku ul. Złotej zmniejszając podcień, przebudowano wejście do Teatru Małego. W 2004 r. przebudowano elewację od strony wschodniej - pasażu pieszego „Wiecha”. W latach 2005-2006 zabudowano część tarasów w kondygnacji III piętra, przeprowadzono roboty budowlane w obrębie parteru, antresoli, piwnic, II i III piętra oraz elewacji; zdemontowano ściany na I piętrze, wymieniono strop między I i II piętrzem; wzmocniono konstrukcję i wymieniono stropy między II a III piętrzem, wymieniono stropodach. W 2010 r. przebudowano część elewacji zachodniej, wykonano nowe wejście do Empik Café i przebudowano część powierzchni piwnic, parteru i I piętra. Od 2012 r. prowadzono głównie nowe aranżacje wnętrz dla najemców. W 2012 r. wykonano windę w lokalu handlowym po północnej stronie i prowadzono prace w obrębie piwnic, parteru oraz antresoli. W 2016 r. usunięto wewnętrzną klatkę schodową w jednym z lokali, wykonano strop pomiędzy I i II piętrzem w miejsce usuniętej klatki schodowej, prowadzono prace w obrębie piwnic, parteru, I, II piętra.

Ściany fundamentowe - dobry; ściany zewnętrzne - dobry; stropy i ściany wewnętrzne - dobry; elewacje - dobry; stropy - dobry; konstrukcja dachu - dobry; pokrycie dachu - dobry; ślusarka okienna i drzwiowa - dobry; instalacje - dobry.

23. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie

24. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona, nazwiska wypełniających)

25. Opracował(a):

tekst: mgr inż. arch. Jakub Andrzejewski

grudzień 2021 r.

plany, rysunki: mgr inż. arch. Jakub Andrzejewski

fotografie: mgr inż. arch. Jakub Andrzejewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Załączniki

Liczba załączonych wkładek: 21

Załączniki nr:

1 opis obiektu; autorzy, historia obiektu

2-3 materiały kartograficzne,

5 fotografie nawiązań architektonicznych dla zespołu „Ściany Wschodniej”

4, 5-9 fotografie archiwalne

11 rzut, przekrój

10, 12-17 materiały ikonograficzne

18-21 fotografie współczesne.

1. Miejscowość Warszawa	2. Obiekt Historyczny zespół budowlany Domów Towarowych Centrum – budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior”	3. Zawartość wkladki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) cd. pkt. 12, autorzy, historia obiektu, określenie stylu; cd. pkt. 13, opis;
----------------------------	--	---

cd. pkt. 12 Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

z usługami, apartamenty mieszkalno-biurowe, hotele, lokale biurowo-usługowe i handlowe oraz gastronomię i rozrywkę w parterach budynków. Ograniczono zalecenia do kwestii etapowania realizacji, obsługi komunikacyjnej terenu, orientacyjnej wielkości oraz funkcji poszczególnych budynków. Wyniki konkursu ogłoszono na początku 1959 r. Przyznano dwie równorzędne pierwsze nagrody dla zespołu kierowanego przez Hannę Adamczewską i Kazimierza Wejcherta oraz zespołu Zbigniewa Karpińskiego. Ostateczną decyzję o mianowaniu Karpińskiego generalnym projektantem Ściany Wschodniej podjęto w czerwcu 1959 roku, pół roku po ogłoszeniu wyników konkursu. Wygrana w konkursie była dopiero początkiem prac koncepcyjnych. Pracownia Ściany Wschodniej, składała się początkowo z niewielkiej grupy stałych współpracowników – Jana Klewina, Tadeusza Kobylińskiego oraz asystentów. Wraz z poszerzającym się zakresem prac do zespołu dołączyli Andrzej Kaliszewski, Jerzy Jakubowicz, Zbigniew Waclawek, Andrzej Sierakowski, Jerzy Kowarski oraz wielu młodych architektów i architektek. Rolą Zbigniewa Karpińskiego była koordynacja prac i czuwanie nad całością pracy biura. W 1960 r. powstała koncepcja pokonkursowa. Zespół planowanej zabudowy składał się między innymi z trzech domów towarowych przy ul. Marszałkowskiej, z równoległym do ulicy pasażem pieszym po stronie wschodniej budynków, z których każdy składał się z 2-kondygnacyjnego podcieniowego podium oraz 3-kondygnacyjnej nadbudowy. Po wschodniej stronie projektowanego pasażu ustawiono w różnych planach trzy bloki mieszkalne oraz trzy punktowe wieżowce mieszkalne, które w stosunku do wersji konkursowej zostały podwyższone i zrezygnowano w nich z okien balkonowych. Dodatkowo niska część biurowego budynku Universal przy skrzyżowaniu Al. Jerozolimskich z ul. Marszałkowską została zastąpiona wolnostojącą rotundą. Całość złożenia składała się łącznie z 23 budynków o łącznej kubaturze ok. 640 tys m³. Architektura całego zespołu budynków odwołuje się w części do wzorów zagranicznych, do stylu międzynarodowego końca lat 50. XX w. Można się doszukiwać podobieństw do powstałych w podobnym czasie zespołu wysokoościowych budynków biurowych Hötorget (Hötorgscity) w Sztokholmie czy pasażu Lijnbahn w Rotterdamie. W 1961 r. wyburzono ostatnie parterowe pozostałości kamienic „Parterowej Marszałkowskiej”. W 1962 r. przystąpiono do budowy budynku biurowego Universal, pod koniec 1963 r. ukończono stalową konstrukcję budynku rotundy, a pod koniec 1964 r. stalowe szkielety dwóch punktowych budynków wysokościowych. W 1965 r. rozpoczęto budowę trzech domów towarowych. W trakcie prac zdecydowano się na dodanie do zespołu budynków „Ściany Wschodniej” zdecydowano się dodać czwarty dom towarowy, późniejszy „Sesam” pomiędzy ulicami Moniuszki oraz Świętokrzyską. Projekt wstępny Młodzieżowego Domu Towarowego został opracowany w marcu 1962 r. Po zaopiniowaniu sporządzono projekt podstawowy budynku w listopadzie 1962 r., ostatecznie zatwierdzony w styczniu 1963 r. Głównym projektantem budynku był architekt Zbigniew Waclawek z zespołem, a generalnym projektantem, nadzorującym całość założenia był profesor, architekt Zbigniew Karpiński. W 1965 r. ukończono montaż konstrukcji budynku, w 1966 r. przystąpiono do montażu 2-warstwowej szklanej elewacji. Budynek został oddany do użytku w lipcu 1969 r. W Młodzieżowym Domu Towarowym „Junior” sprzedawano odzież i konfekcję dla dzieci i młodzieży. W parterze po stronie północnej otwarto Klub Międzynarodowej Prasy i Książki - późniejszy „Empik”, a na antresoli obszerny salon czytelnicy zagranicznej i krajowej prasy z kawiarnią. Po południowej stronie w parterze i na kolejnych trzech kondygnacjach otwarto kawiarnię i dancing, z wejściem przez kondygnację piwnic do teatru Małego zlokalizowanego pod główną salą kina Relax. Po 1989 r. państwowe przedsiębiorstwo „Powszechne Domy Towarowe” zostało przekształcone w spółkę akcyjną Domy Towarowe „Centrum”. W roku 1998 r. w wyniku prywatyzacji powstała Galeria Centrum. Pojawili się również spadkobiercy właścicieli stojących tu do drugiej wojny światowej kamienic, składając pozwy z roszczeniami reparywacyjnymi. Od 1999 r. rozpoczęto przebudowę Domu Towarowego, wymieniono i przebudowano elewację zewnętrzną i rozbudowano komunikację pionową przez budowę schodów i wind, wyburzono część antresoli w środkowej części budynku. W 2003 r. zlikwidowano schody zewnętrzne, przesunięto część południowej elewacji w przyziemi w kierunku ul. Złotej zmniejszając podcień, przebudowano wejście do Teatru Małego. W 2004 r. przebudowano elewację od strony wschodniej - pasażu pieszego „Wiecha”. W latach 2005-2006 zabudowano część tarasów w kondygnacji III piętra, przeprowadzono roboty budowlane w obrębie parteru, antresoli, piwnic, II i III piętra oraz elewacji; zdemontowano ściany na I piętrze, wymieniono strop między I i II piętrem; wzmocniono konstrukcję i wymieniono stropy między II a III piętrem, wymieniono stropodach. W 2010 r. przebudowano część elewacji zachodniej, wykonano nowe wejście do Empik Café i przebudowano część powierzchni piwnic, parteru i I piętra. Od 2012 r. prowadzono głównie nowe aranżacje wnętrz dla najemców. W 2012 r. wykonano windę w lokalu handlowym po północnej stronie i prowadzono prace w obrębie piwnic, parteru oraz antresoli. W 2016 r. usunięto wewnętrzną klatkę schodową w jednym z lokali, wykonano strop pomiędzy I i II piętrem w miejsce usuniętej klatki schodowej, prowadzono prace w obrębie piwnic, parteru, I, II piętra. W 2009 r. Galeria Centrum zbankrutowała, a nabywcą masy upadłościowej zlikwidowanej marki został fundusz CBRE PFCEE, zarządzany przez CBRE Global Investors. Budynki stały się siedzibą dla sklepów licznych znanych w świecie marek sieciowych, tracąc tym samym charakter typowych domów towarowych, zachowując w nowej nazwie zespołu: „Domy towarowe Wars, Sawa, Junior”.

cd. pkt. 13 opis (sytuacja, materiał, konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze)

BRYŁA: zwarta, podłużna 4-kondygnacyjna, z wyraźnym podcieniem w kondygnacji parteru i antresoli od strony północnej i zachodniej, z wycofaną ostatnią kondygnacją po stronie zachodniej.

ELEWACJE:

Elewacja zachodnia (frontowa): z wyraźnym podcieniem w kondygnacji parteru i antresoli widocznym także od strony północnej i niewielkim podcieniem od strony południowej, kondygnacja parteru i antresoli w całości przeszklona; powyżej kondygnacje I i II piętra w większości przeszklone szkłem mlecznym, tylko w środkowej części transparentnym, dodatkowo na elewacji umieszczono 3 miejsca na montaż reklam sklepów i usług znajdujących się w budynku; powyżej widoczne oryginalne barierki okalające dach powyżej kondygnacji II piętra z wycofaną w głębi ostatnią, 44-osiową kondygnacją III piętra, osie okienne; powyżej widoczne częściowo połacie dachowe oraz instalacje wentylacyjne.

Elewacja północna: wyraźnym podcieniem w kondygnacji parteru i antresoli widocznym także od strony zachodniej, kondygnacja parteru i antresoli w przeszklona; powyżej kondygnacje I i II piętra przeszklone szkłem mlecznym; powyżej widoczne oryginalne barierki okalające dach powyżej kondygnacji II piętra z wycofaną ostatnią kondygnacją III piętra; powyżej widoczne częściowo instalacje wentylacyjne.

Elewacja wschodnia: z widocznymi dwoma pionowymi pasami na całej wysokości elewacji, mieszczącymi klatki schodowe, wyróżnione grafitowym kolorem, dodatkowo zakryte siatką dla rosnącego pnącza; elewacja z podcieniem w kondygnacji parteru i antresoli widocznym od strony północnej i niewielkim podcieniem od strony południowej, kondygnacja parteru i antresoli w większości przeszklona; powyżej kondygnacje I i II piętra w większości przeszklone szkłem transparentnym i w części koloru zielonego lub oklejonego przezroczystą zieloną folią; powyżej widoczne oryginalne barierki okalające dach powyżej kondygnacji II piętra z częściowo wycofaną w głąb ostatnią, 36-osiową kondygnacją III piętra, osie okienne, po stronie północnej dodatkowo widoczna część mieszcząca szczyt klatki schodowej oraz zakończenie kanału wentylacyjnego w kształcie żelbetowego „talerza” oraz widoczne częściowo instalacje wentylacyjne.

Elewacja południowa: wyraźnym podcieniem w kondygnacji parteru i antresoli widocznym także od strony zachodniej, kondygnacja parteru i antresoli w przeszklona; powyżej kondygnacje I i II piętra przeszklone szkłem mlecznym, dodatkowo na elewacji umieszczono miejsce na umieszczanie reklamy sklepów i usług znajdujących się w budynku; powyżej widoczne oryginalne barierki okalające dach powyżej kondygnacji II piętra z wycofaną ostatnią kondygnacją III piętra i instalacjami wentylacyjnymi maskowanymi stalową częściowo przezierną żaluzją.

WNĘTRZE: w większości przebudowany całkowicie układ pomieszczeń, przebudowane lub wybudowane nowe ściany działowe, nowa aranżacja pomieszczeń handlowych i biurowych.

INSTALACJE: wod-kan, elektryczna, grzewcza, teletechniczna, wentylacyjna.

1. Miejscowość

Warszawa

2. Obiekt

Historyczny zespół budowlany Domów Towarowych Centrum
– budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior”

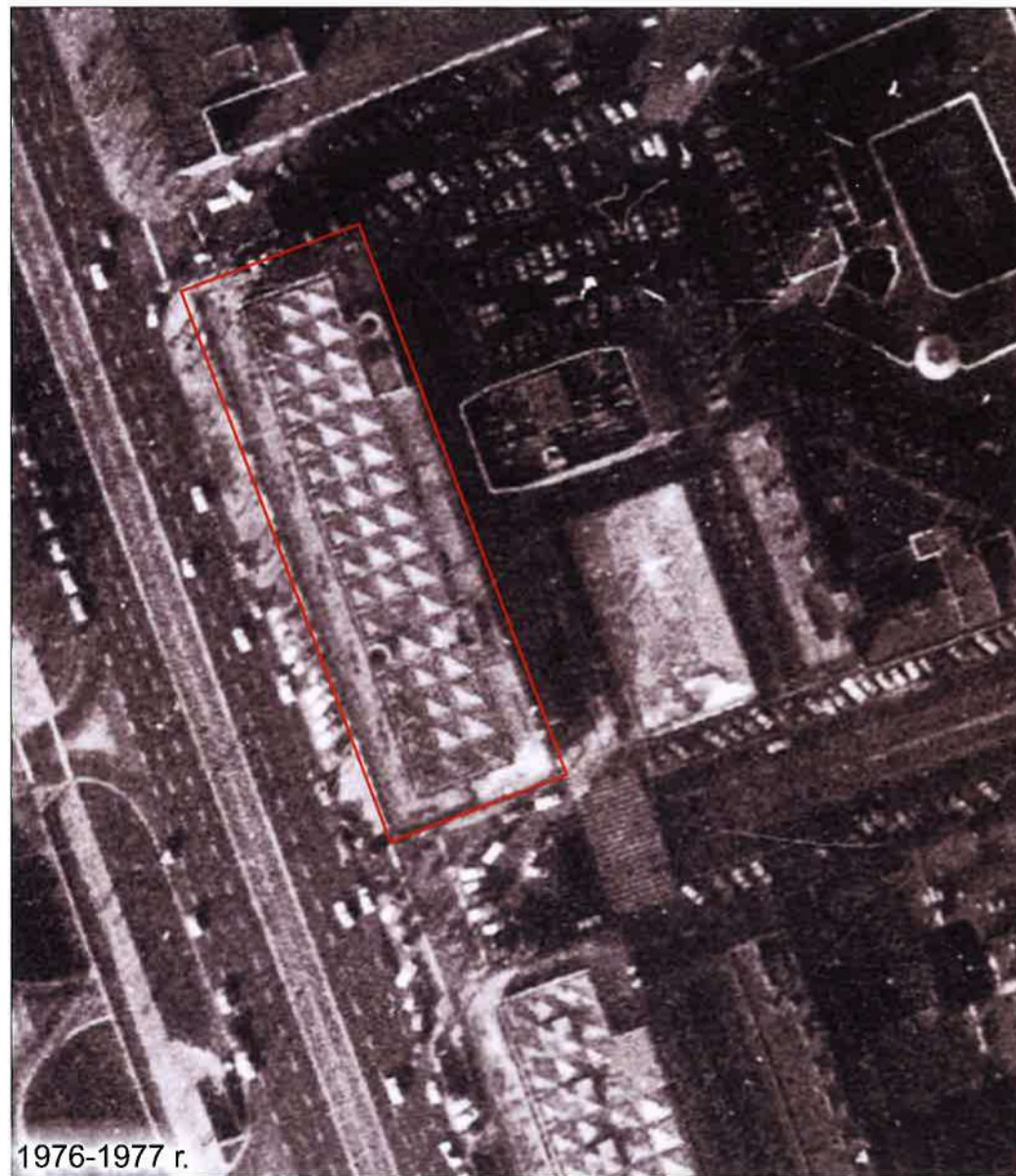
3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd. pkt. 11, materiały kartograficzne

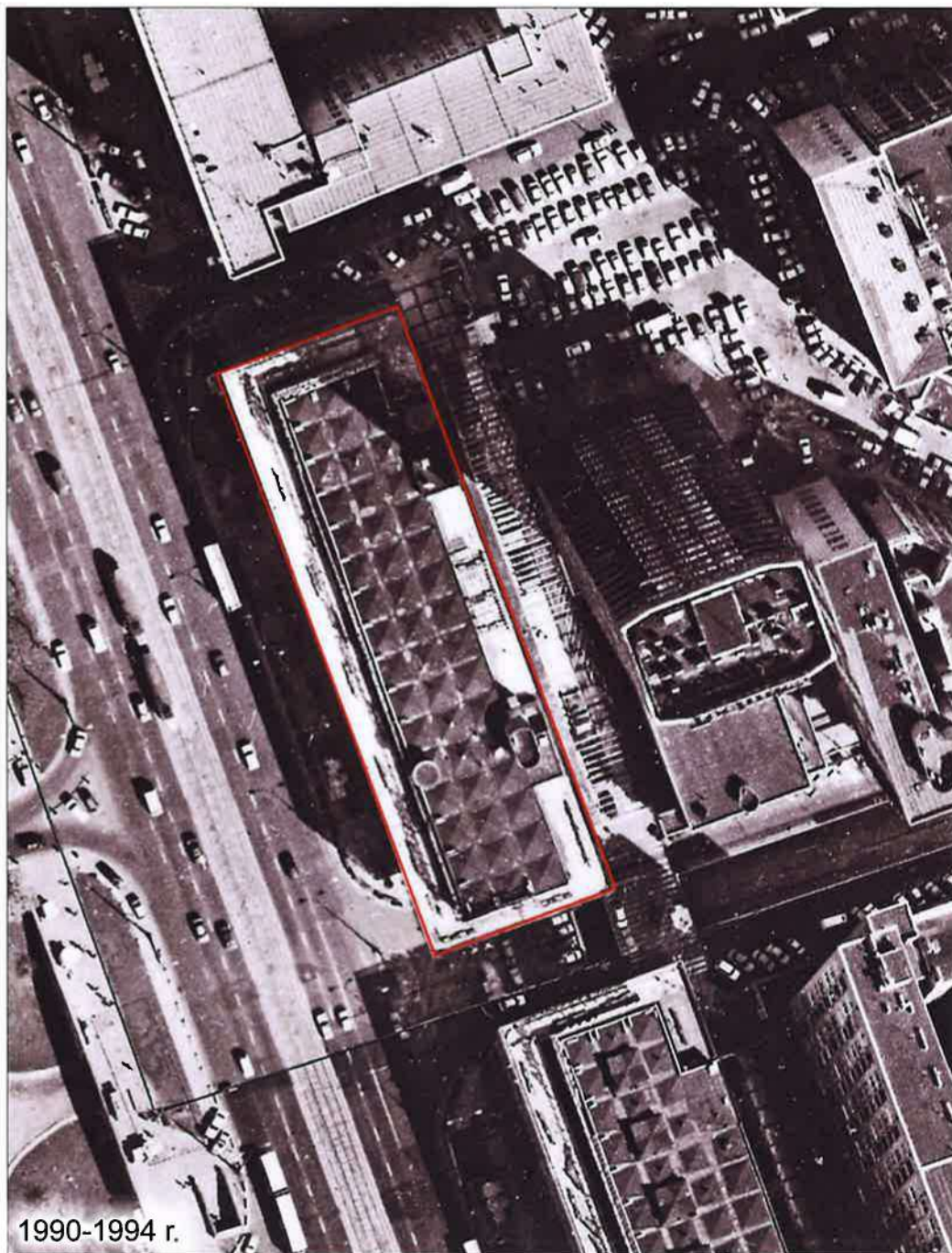
1945 r.

Fragment fotoplanu z 1945 r. Czerwonym prostokątem zaznaczony jest przyszłe umiejscowienie domu towarowego „Junior”. (źródło: <http://mapa.um.warszawa.pl>)

1976-1977 r.

Fragment fotoplanu z lat 1976-1977 r. Czerwonym prostokątem zaznaczony jest dom towarowy „Junior”. (źródło: <http://mapa.um.warszawa.pl>)

1990-1994 r.

Fragment fotoplanu z lat 1990-1994 r. Czerwonym prostokątem zaznaczony jest dom towarowy. (źródło: <http://mapa.um.warszawa.pl>)

2021 r.

Fragment fotoplanu z 2021 r. Czerwonym prostokątem zaznaczony jest dom towarowy. (źródło: <http://mapa.um.warszawa.pl>)

1. Miejscowość

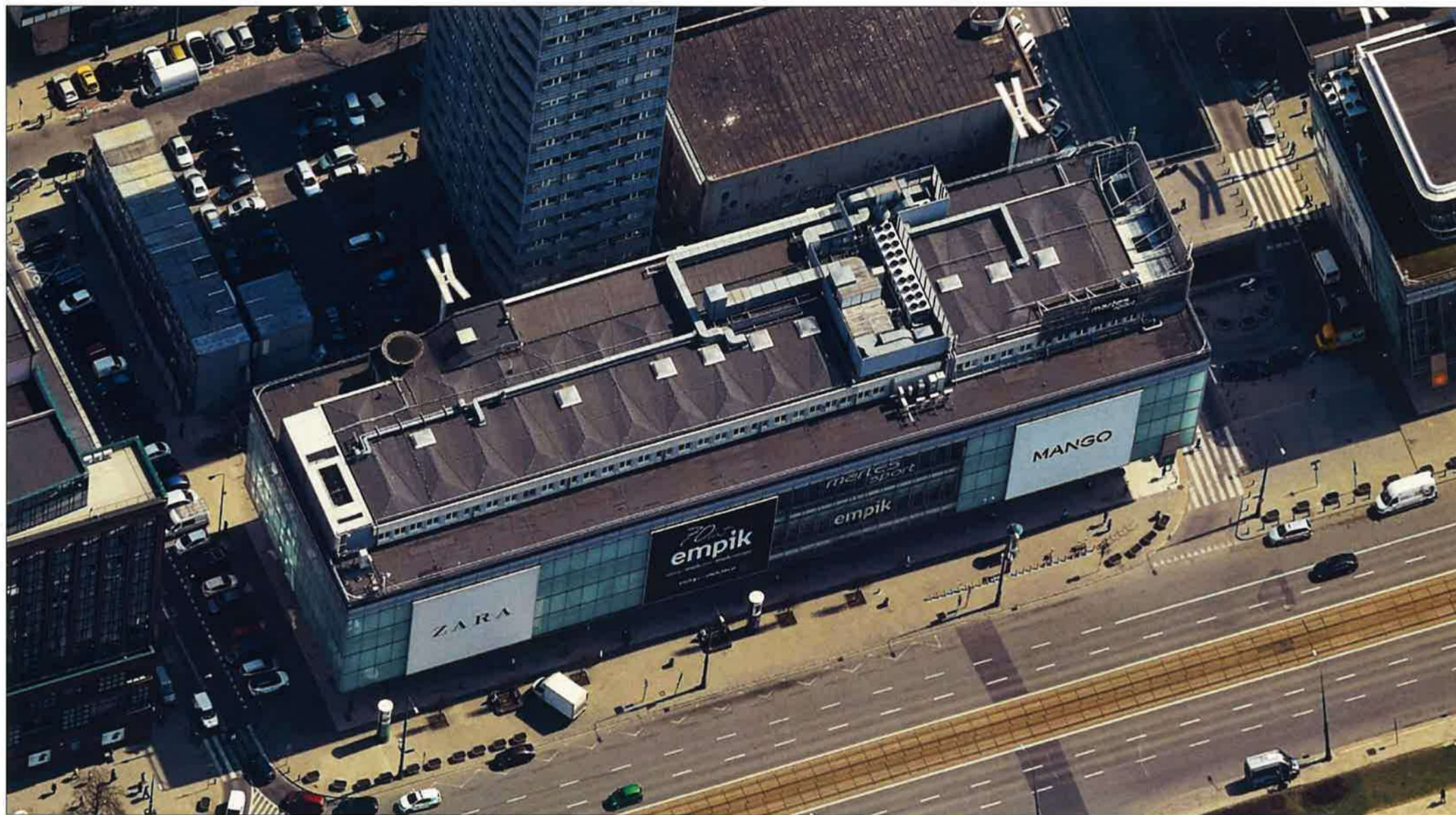
Warszawa

2. Obiekt

Historyczny zespół budowlany Domów Towarowych Centrum
– budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior”

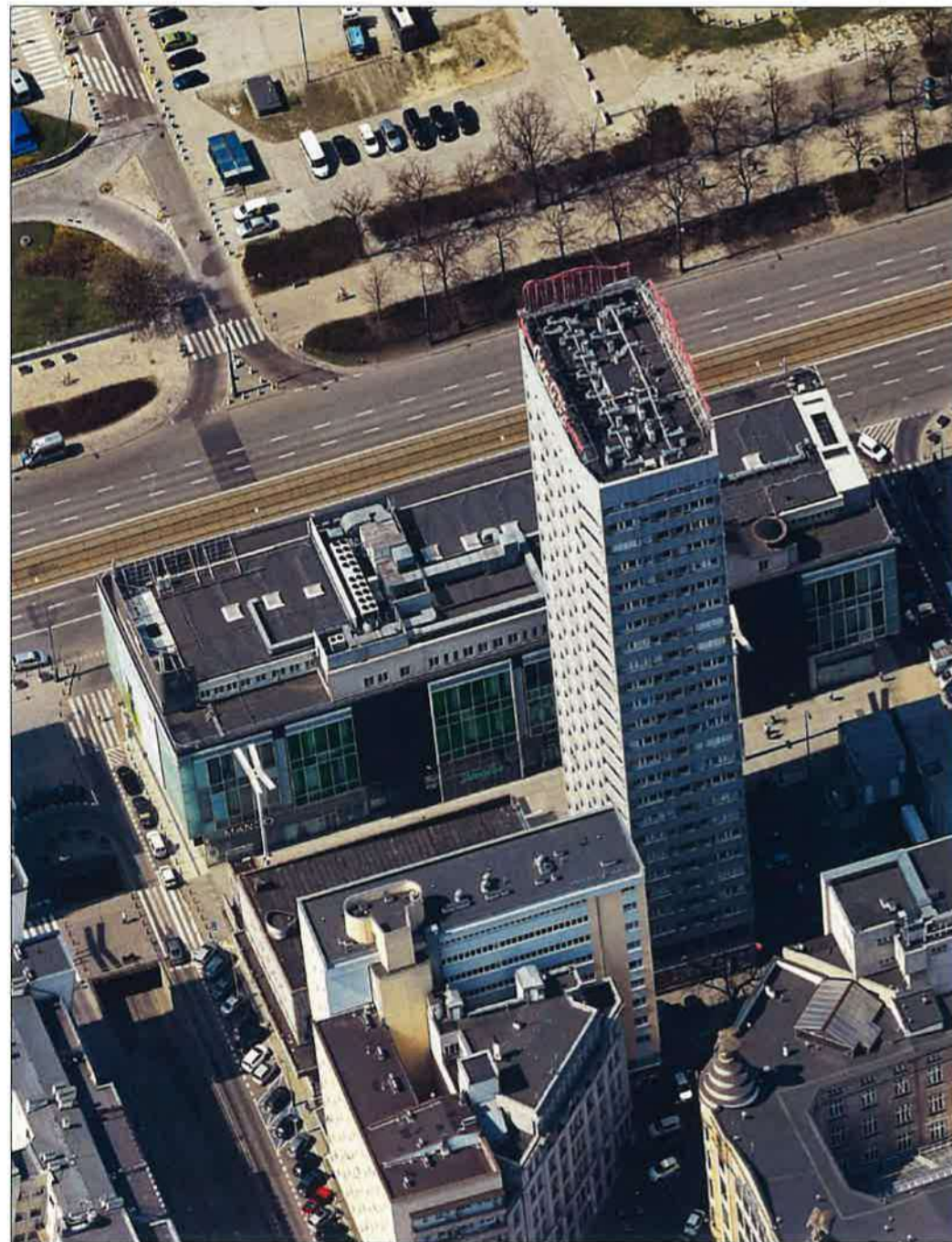
3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd. pkt. 11, materiały kartograficzne

Lotnicze zdjęcie ukośne z 2018 r. Dom towarowy „Junior” widoczny od strony ul. Marszałkowskiej. Widok w kierunku wschodnim. (źródło: <http://ukosne.um.warszawa.pl>)

Lotnicze zdjęcie ukośne z 2018 r. Dom towarowy „Junior” widoczny od strony ul. Żłotej. Widok w kierunku północnym. (źródło: <http://ukosne.um.warszawa.pl>)

Lotnicze zdjęcie ukośne z 2018 r. Dom towarowy „Junior” widoczny od strony pasaży oraz ulic Żłotej, Zgoda i Sienkiewicza. Widok w kierunku zachodnim. (źródło: <http://ukosne.um.warszawa.pl>)

1. Miejscowość

Warszawa

2. Obiekt

Historyczny zespół budowlany Domów Towarowych Centrum
– budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior”

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd. pkt. 11, fotografie archiwalne

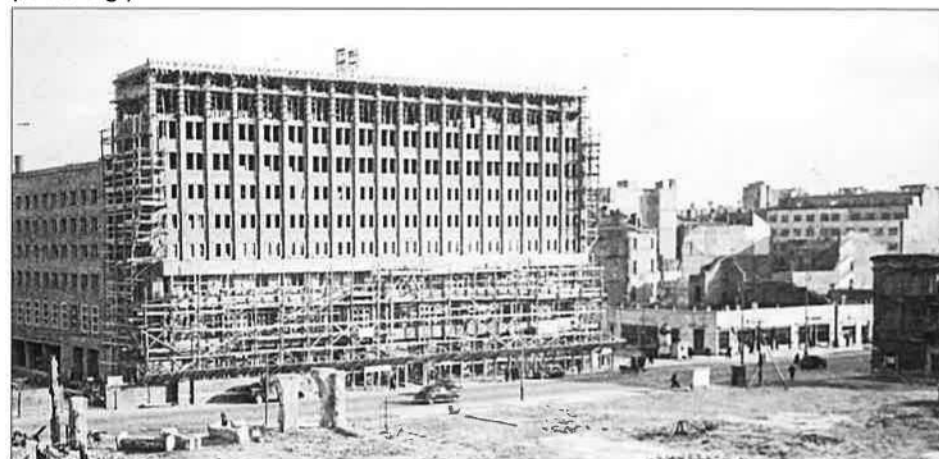
Panorama Warszawy wykonana z dachu Hotelu Polonia, widok ul. Marszałkowskiej i skrzyżowań z ulicami Widok i Chmielna w 1946 r. (fot. Stefan Rassalski, źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl; sygn. 3/27/0/-1464)

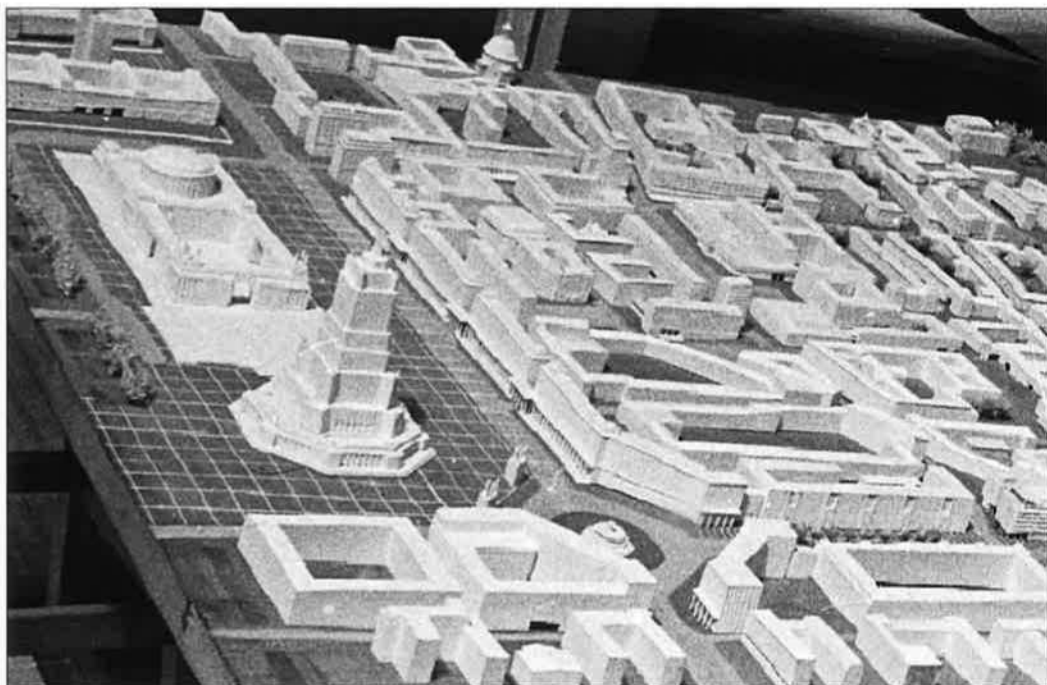
Widok ul. Marszałkowskiej od skrzyżowania z Al. Jerozolimskimi w kierunku północnym, początek lat 50. XX w. (fot. Franciszek Karasiewicz, źródło: <https://pl.m.wikipedia.org/>)

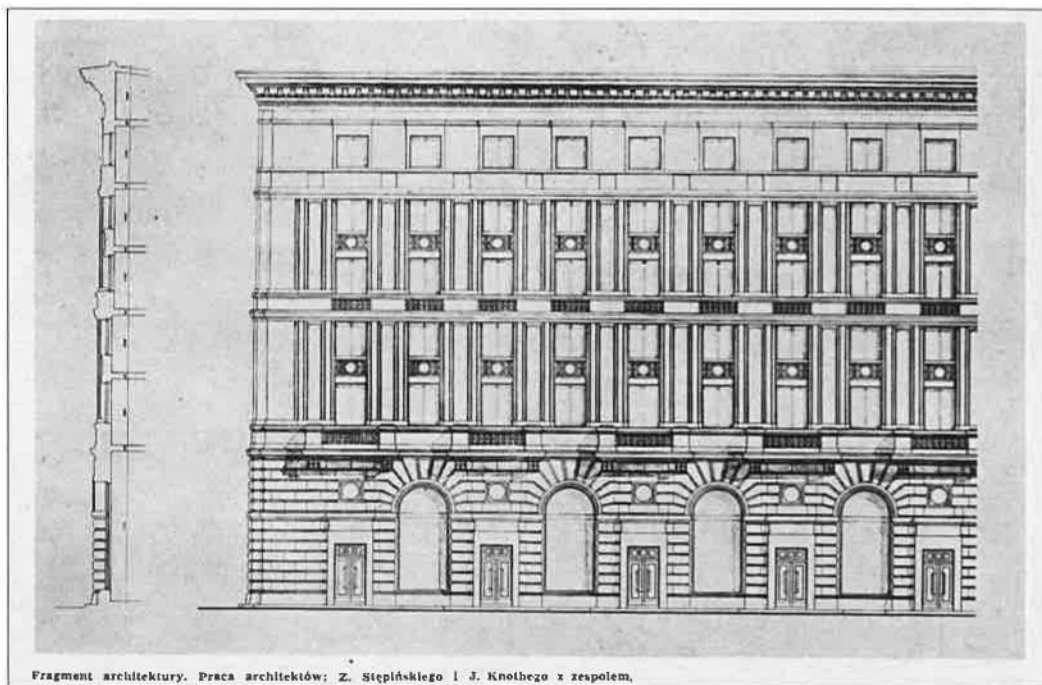
Widok wschodniej pierzei ul. Marszałkowskiej na odcinku pomiędzy ulicami Żółtą i Sienkiewicza, 1948 r. W głębi widoczna budowa „Domu pod Sedesami” przy ul. Marszałkowskiej 124. (fot. Stefan Rassalski, źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl; sygn. 3/27/0/-1464)

Budowa „Domu pod Sedesami”, 1947 r., po prawej widoczny fragment parterowej zabudowy ul. Marszałkowskiej na skrzyżowaniu z ul. Sienkiewicza. (źródło: źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl; sygn. 3/39/0/-2834-1)

Makieta centrum Warszawy z widoczną proponowaną zabudową ul. Marszałkowskiej, 1948 r. (fot. Stefan Rassalski, źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl/sygn.3/27/0/-/248)

Fragment architektury. Praca architektów: Z. Stępińskiego i J. Knothe z zespołem,

Jedna z prac zespołu Z. Stępińskiego i J. Khnotego w konkursie na zabudowę okalającą plac przed PKiN; fragment proponowanej elewacji budynku przy ul. Marszałkowskiej, 1954 r. (źródło: czasopismo Architektura 1954 nr 7-8, <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl>)

Jedna z prac zespołu Z. Stępińskiego i J. Khnotego w konkursie na zabudowę okalającą plac przed PKiN; makieta placu z widoczną proponowaną zabudową przy ul. Marszałkowskiej, 1954 r. (źródło: czasopismo Architektura 1954 nr 7-8, <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl>)

1. Miejscowość

Warszawa

2. Obiekt

Historyczny zespół budowlany Domów Towarowych Centrum
– budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior”3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
cd. pkt. 11, fotografie - inspiracje i nawiązania architektoniczne dla zespołu „Ściany Wschodniej”

Hötorgscity- Sztokholm

Budowa Hötorgscity w Sztokholmie w 1961 r. założenie które powstało w podobnym czasie co Ściana Wschodnia. (fot. Oscar Bladh/Stockholmskällan, www.fastighetsvarlden.se)

Hötorgscity- Sztokholm

Widok Hötorgscity w Sztokholmie w 2016 r. (źródło: <http://www.terraprogress.se>)

Hötorgscity- Sztokholm

Budowa Hötorgscity w Sztokholmie w 1959 r. widoczne pasaże oraz niska zabudowa handlowa założenia. (fot. Ragnhild Haarstad/Stockholmskällan, www.fastighetsvarlden.se)

Lijnbaan - Rotterdam

Lijnbaan, Rotterdam, widok pasażu z góry od strony ulicy Van Oldenbarnevelt, lata 60. XX w. (Archiwum miejskie w Rotterdamie, źródło: <https://wederopbouwrotterdam.nl>)

Lijnbaan - Rotterdam

Lijnbaan, Rotterdam, widok pasażu handlowego na którym wzorowany był pasaż „Ściany Wschodniej”. (fot. Jack de Nijs, Fotocollectie Anefo/ Nationaal Archief, CC0, 1967 r.)

Inspiracje i nawiązania architektoniczne dla zespołu „Ściany Wschodniej”

Lijnbaan - Rotterdam

Nocny widok wejścia do pasażu Lijnbaan w Rotterdamie, 1957 r., (fot. Herbert Behrens (Anefo)/Nationaal Archief 2.24.01.04_0_908-8155, źródło: <https://wederopbouwrotterdam.nl>)

Lijnbaan - Rotterdam

Widok pasażu i budynku mieszkalnego Lijnbaan w Rotterdamie, 1958 r. (Archiwum miejskie w Rotterdamie, 4273-L-3312, źródło: <https://wederopbouwrotterdam.nl>)

1. Miejscowość

Warszawa

2. Obiekt

Historyczny zespół budowlany Domów Towarowych Centrum
– budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior”

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd. pkt. 11, fotografie archiwalne

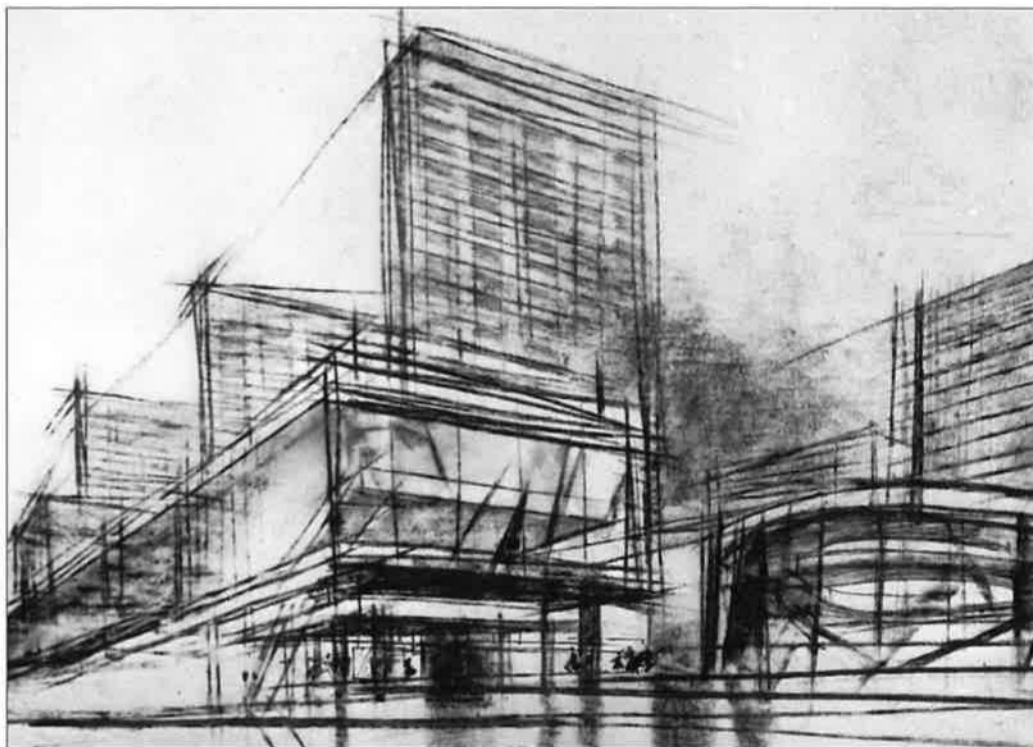
Widok skrzyżowania ulic Marszałkowskiej i Sienkiewicza oraz terenu pod przyszły DT „Junior”, w 1955–1957 r., w głębi widoczny zachowany fragment kamienicy przy ul. Marszałkowskiej 122. (źródło: zdjęcie ze zbiorów Justyny i Michała Nowickich, <https://www.tubylotustalo.pl>)

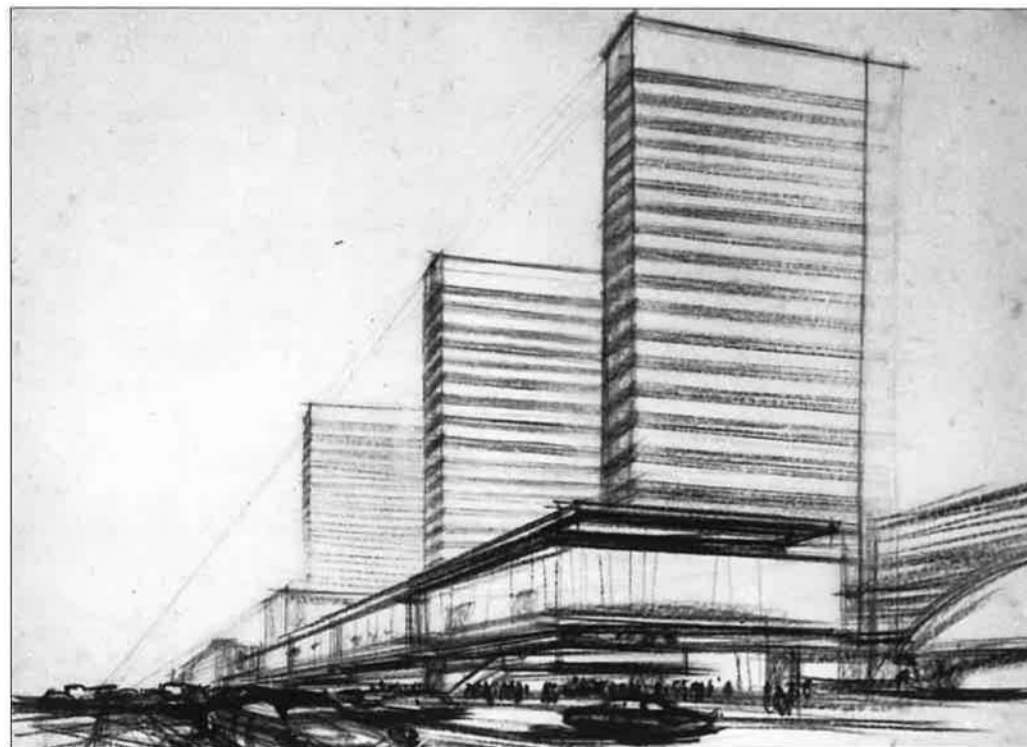
Ul. Marszałkowska podczas V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów w 1955 r. (fot. Zbyszko Siemaszko, źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl; sygn. 3/51/0/7.6/370)

Widok ogólny wschodniej strony ul. Marszałkowskiej, zdjęcie wykonane z gmachu Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej (PAST-y) w 1955 r. (fot. Zbyszko Siemaszko, źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl; sygn. 3/51/0/12.5/623)

Fragment szkicu - rysunku projektowego Ściany Wschodniej wykonanego przez Zbigniewa Karpińskiego. (źródło: <http://www.wojciechkarpinski.com/zbigniewkarpinski>)

Fragment szkicu - rysunku projektowego Ściany Wschodniej wykonanego przez Zbigniewa Karpińskiego. (źródło: <http://www.wojciechkarpinski.com/zbigniewkarpinski>)

Makieta - model realizacyjny Ściany Wschodniej wykonany w 1963 r. (źródło: <http://www.wojciechkarpinski.com/zbigniewkarpinski>)

1. Miejscowość Warszawa	2. Obiekt Historyczny zespół budowlany Domów Towarowych Centrum – budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior”	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) cd. pkt. 11, fotografie archiwalne
----------------------------	--	--

Budowa „Ściany Wschodniej” w 1965 r. Widoczna budowa budynków mieszkalnych oraz po prawej wykop pod fundamenty MDT „Junior”.
(źródło: <http://www.wojciechkarpinski.com/zbigniewkarpinski>)

Zbigniew Karpiński na budowie ściany wschodniej 1965 r. W głębi widoczna stalowa konstrukcja budynku Domów Towarowych „Sawa” i „Wars” - o identycznej konstrukcji z konstrukcją Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior”. (źródło: <http://www.wojciechkarpinski.com/zbigniewkarpinski>)

Widok placu budowy domu Młodzieżowego Domu Towarowego oraz pozostałych obiektów „Ściany Wschodniej” w 1965 r. (fot. Nagy Gyula, <https://fortepan.hu>)

Widok budowy „Ściany Wschodniej”. (fot. Lech Zielaskowski, 1966 r., źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl, sygn. 3/53/0/8/539/4)

Teren budowy „Ściany Wschodniej” widoczny od strony skrzyżowania Alej Jerozolimskich z ul. Marszałkowską, 1966 r. (fot. Zbyszko Siemaszko, źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl; sygn. 3/51/0/12.4/533)

Budowa Młodzieżowego Domu Towarowego widoczna od strony skrzyżowania ul. Marszałkowskiej i Żłotej, 1966 r. (fot. Grażyna Rutowska, źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl;))

1. Miejscowość

Warszawa

2. Obiekt

Historyczny zespół budowlany Domów Towarowych Centrum
– budynek Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior”

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd. pkt. 11, fotografie archiwalne

Widok budowy „Ściany Wschodniej”. (fot. Lech Zielaskowski, 1966 r., źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl, sygn. 3/53/0/8/538/6)

Widok budowy „Ściany Wschodniej”. (fot. Lech Zielaskowski, 1966 r., źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl, sygn. 3/53/0/8/539/2)

Na dwóch fotografiach widok pasażu „Ściany Wschodniej” od strony ul. Sienkiewicza w kierunku południowym; po prawej widoczny fragment przyziemia Młodzieżowego Domu Towarowego „Junior” z Klubem Międzynarodowej Prasy i Książki. (fot. Lech Zielaskowski, 1966 r., źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl, sygn. 3/53/0/8/542)

Pasaż przy DT „Junior” w 1969 r. (fot. Grażyna Rutowska, źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl; sygn. 3/40/0/14/2)

Widok pasażu „Ściany Wschodniej” w kierunku południowym. (fot. Lech Zielaskowski, 1966 r., źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl, sygn. 3/53/0/8/542)

Pasaż Ściany Wschodniej, widok w kierunku ul. Sienkiewicza. (fot. Grażyna Rutowska, 1970 r., źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl, sygn. 3/40/0/18/329/5)

Widok wnętrza Klubu MPiK Ruch w Młodzieżowym DT. (fot. Grażyna Rutowska, 1970 r., źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, audiovis.nac.gov.pl, sygn. 3/40/0/18/329/5)